

**NİZÂR KABBÂNÎ'NİN CUMHÛRİYYE CUNÛNİSTÂN-LUBNÂN
SÂBİKAN (DELİLER CUMHURİYETİ) TİYATROSUNUN METİN
DRAMATURJİSİ - I**

AYSEL ERGÛL KESKİN*

ÖZET

Suriyeli ünlü şair ve yazar Nizâr Kabbânî'nin, 1977 yılında yazdığı ve 1988 yılında yayımladığı tek tiyatro eseri olan Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan) (*Deliler Cumhuriyeti*) adlı üç perdelik tiyatrosu, ana tema olarak Lübnan iç savaşını konu almaktadır. Politik hiciv tiyatrosu olarak yazılan oyun, 1975 Lübnan iç savaşının gerçek yüzünü, vahşetini ve bunalımlarını işlemektedir.

Biz de bu çalışmamızda, oyunun siyasi arka planına dayanarak Cumhûriyye Cunûnistân tiyatrosunu, metin çözümlemesine odaklı bir şekilde inceledik.

Anahtar Kelimeler: Nizâr Kabbânî, Cumhûriyye Cunûnistân (Deliler Cumhuriyeti), Arap tiyatrosu, dramaturji.

**TEXT DRAMATURGY OF THE THEATRE CALLED NİZÂR
KABBÂNÎ'S CUMHÛRİYYE CUNÛNİSTÂN-LUBNÂN
SÂBİKAN (REPUBLIC OF MAD PEOPLE) - I**

ABSTRACT

Three-act theater called Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan) (Republic of Mad People) is the only single theatre written by the famous Syrian poet and writer Nizar Kabbânî and written in 1977 and published in 1988. The main theme of this theatre, contains Lebanese civil war. The theatre which was written as political satire theater, tells the real face of the Lebanese civil war and its savageness and depressions.

In our study we investigated Cumhûriyye Cunûnistân theatre based on text analysis by considering political background of the play.

Key Words: Nizar Kabbani, Cumhûriyye Cunûnistân (Republic of Mad People), the Arab theater, dramaturgy.

Suriyeli ünlü şair ve yazar Nizâr Kabbânî'nin üç perdeden oluşan tiyatro eseri, 1988 yılında yayımlanmıştır. Bu tiyatroya kendisi şöyle bir ön deyiş yazmıştır: *"Bu tiyatroyu 1977 yılında Beyrut'ta, Lübnan iç savaşının başlarında kaleme aldım. 1988 yılında, yani onu yazdıktan on bir yıl sonra herhangi bir ekleme ya da değişiklik yapmaksızın yayımladım. Lübnan Savaşı'nın gerçekleri, abeslikleri, vahşeti, delilikleri öylece kaldı... Tiyatro da öylece kaldı"*¹

* Doç. Dr., Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. Doğu Dilleri ve Ed. Bölümü Arap Dili ve Ed. Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. aergul@atauni.edu.tr // aysergul@hotmail.com

¹ Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan)*, 35.Kitap, Beyrut 1988, s. 669.

Oyunun Arka Planındaki Siyasî Olay:

Yazarın da belirttiği gibi, Lübnan iç savaşının başladığı yıllarda yazılan bir tiyatro eseri olduğu için, oyunun çözümlenmesinde yaşanan bu iç savaşın ne olduğunun öncelikle irdelenmesi gerekir.

1975-1976 yıllarında Lübnan'da ortaya çıkan iç savaş, Lübnan'ın otuz yıllık tarihi içinde yaşadığı beşinci iç savaştır. Lübnan'da bu kadar çok iç savaş ve iç karışıklıkların yaşanmasının arka planında, farklı din ve mezheplere mensup bir halkın bulunması ve bu farklılıklardan meydana gelen siyasî düşünce gruplaşmalarının olması yatmaktadır. Bu siyasî ve dini bölünmüşlüklere bir de 1970 yılında Ürdün'de vatan sahibi olma hayalleri suya düşen ve bu yüzden yönlerini Lübnan'a çeviren farklı birçok siyasî grupları içinde barındıran Filistinliler de eklenince durum daha vahim bir hale bürünmüştür. 1975 yılı Nisan ayında Lübnan'da çatışmalar başlar. Bu dönemde Lübnan'da, kendi aralarında bölünmüş Filistinli mülteciler, Filistinli gerillalar ve bunların yanı sıra her din ya da mezhep grubu ile siyasî grupların da milis kuvvetleri bulunmaktaydı. Bu durum ise Lübnan'da ortaya çıkabilecek en küçük bir anlaşmazlığın bir iç savaşa ve çatışmaya dönüşmesini kolaylaştırıcı en önemli faktördü. 1975-1976 iç savaşı çıktığında Lübnan'da sol gruplar (İçlerinde Hıristiyanlar da bulunmakta birlikte daha çok Müslümanlar bulunmaktaydı.), mutedil Müslüman gruplar, muhafazakâr Hıristiyan grupların askeri kuvvetini oluşturan milis kuvvetler ve bunların karşısında da kuvveti az olan Lübnan ordusu bulunmaktaydı. Ülkenin siyasî yapısı içerisinde Hıristiyanlar imtiyazlı bir duruma sahipken, halkın çoğunluğunu teşkil eden Müslümanların, ekonomik ve sosyal yönden durumları iyi değildi ve bundan dolayı huzursuzdular.

1975 yılı Şubat ve Mart aylarında Hıristiyan-Müslüman çatışması olarak Lübnan iç savaşı başladı. Bir hafta süren ve pek çok kişinin ölümüne sebep olan çatışmalardan sonra ateşkes sağlandı. Ancak Nisan ayında şiddetlenen çatışmalar, Beyrut'a sıçradı ve 13 Nisan 1975'de Beyrut'un kenar mahallelerinde bir otobüs dolusu Filistinlinin öldürülmesi sonucu Beyrut'ta, bir hafta süreli kanlı çatışmalar oldu. Ateşkes sağlanmasına rağmen çatışmalar devam etti. Temmuz ayında çatışmaların şekli, stratejik üstünlük sağlamaya dönüştü. Böylece her iki taraf da Beyrut'un mahallelerini işgal etmeye başladılar. Beyrut da yaşanan bölünmeler ülkenin diğer bölgelerine de sıçradı. Ülkede yaşanan bu iç savaş ve bölünmeler yüzünden yabancı iş adamları ve zengin Beyrutlular ülkeyi terk ettiler. Çarpışmalara Filistinliler aktif olarak katıldılar ve olaylar neredeyse Hıristiyanlarla Filistinliler mücadelesine dönüştü. Daha sonra Suriye'nin aracı olarak duruma müdahale etmesiyle, Hıristiyanlar Müslümanların isteklerini kabul ettiler ve 21 Ocak 1976'da bir anlaşma oldu. Bu anlaşmaya rağmen Lübnan iç savaşı solcu Müslümanlar, Filistin gerillalarının kışkırttığı Lübnan ordusu ve Hıristiyanlar arasında devam etti. Arap ülkeleri tarafından, Suriye kuvvetlerinden oluşan bir Arap

Barış Gücü oluşturuldu ve Lübnan'da görev yapması kararlaştırıldı. İç savaş, Lübnan'la İsrail'i karşı karşıya getirmek gibi büyük bir sonuç doğurmuştur.²

ÖYÜNÜN ÖZETİ:

I. PERDE

Mekân, Cumhûriyye Cunûnistân'nın (Deliler Cumhuriyeti) hava alanı. Hava alanı binasında, üzerinde yedi sedir ağacı resmi bulunan bir bayrak dalgalanmaktadır. Salonun başında, devlet başkanının, yedi gözlü bir resmi bulunmaktadır. Güvenlik memurları, gümrük ve istihbarat görevlileri etrafta dolaşmaktadır.

Sağ tarafta, üzerinde (1 numara / Giden Yolcular) kapısı ve sol tarafta (2 numara / Gelen Yolcular) kapısı yazılı olan iki kapı bulunmaktadır.

“Giden Yolcular” kapısında, alışılmamış bir hareketlilik, “Gelen yolcular” kapısından ise hiç kimse girmemektedir.

Hoparlör uçakların Paris, Roma, Londra, Kıbrıs, Abu Dabi, Cidde ve Kuveyt'e hareket edeceğini anons etmektedir. Yolcular, giden yolcu kapısına doğru koşarlar. Sonra hava alanında yavaş yavaş hareketlilik azalır ve yolcular salonu boşaltırlar.

Bir müddet sonra, iki nolu kapı açılır ve içeri, ellerinde valizleriyle bir kadın ve bir erkek girerler. İkisi arasında geçen konuşmada, ortada bir sorun olduğu anlaşılır ki, bu sorun, Beyrut'u bulma sorunudur. Çünkü pilot, Beyrut hava alanına ineceğini anons etmiştir. Ancak, adamın ifadesine göre belki de zorunlu bir durumdan dolayı uçak, başka bir gezegendeki başka bir yere iniş yapmış gibidir. Kadın ise kocasının, belki hava basıncından etkilenerek böyle saçma sapan konuştuğunu düşünür. Çünkü uçaktayken, Beyrut'a ait meşhur mekânları görmüşlerdir. Adam ise doğma büyüme bir Beyrutlu olarak etraflarındaki atmosferin, bir adres hatası yapıldığı düşüncesini onda uyandırdığını ifade etmektedir. Özellikle bayraktaki yedi sedir ağacı ve salondaki resim onları çok şaşırtmıştır. Hangi gezegene indiklerini birbirlerine sorarlar. Tam onlar bu büyük şaşkınlık içindeyken, “*Burası Deliler Cumhuriyeti*” diye üç kez tekrarlayan bir anons duyarlar. Kadın, hemen bu devletin hangi kıtada bulunduğunu, dilinin, tarihinin ve nüfusunun ne olduğunu araştırmak için haritaya bakmak ister. Adam ise böyle bir devletin ne bir tarih kitabında ne coğrafya atlaslarında ne de Birleşmiş Milletler'e üye olan devletler arasında bulunmadığını söyleyerek onun, uydurma bir devlet olduğunu söyler. Anons sesi, Deliler Cumhuriyeti'nin, eski zamanda Lübnan Cumhuriyeti adındaki cumhuriyette olduğu gibi coğrafi, siyasi, tarihî ve medenî bir alternatif olduğunu; insanların ekmek, benzin, konserve alabilmek ya da bir hastane odası, bir kabir bulabilmek için saatlerce sırada beklemek

² ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Ankara 1983, s.729-734.

zorunda kaldığını belirtir. Böylece her ikisi de gerçekten farklı bir gezegene indiklerine ve uçaktayken gördükleri Lübnan'a ait mekânların bir göz yanılması olduğuna iyiden iyiye inanırlar. Eski Lübnan'ın bir sedir ağaçlı bayrağı da, bütün toplumsal tabakalar arasında sosyal adaleti sağlamak için yedi sedir ağaçlı yapılmış ve yedi gözlü bir cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kadın ve erkek kendi aralarında, keşke bu histerikler cumhuriyetine hiç inmeseydik, bunların hepsi aynı diye konuşurlar. Adam, on yıl önce ülkesinden ayrıldığında buranın tek bir vatan olduğunu, şimdi ise onun yedi vatana bölünmesi karşısındaki şaşkınlığını ifade eder. Bu konuşmaları duyarak yanlarına gelen bir istihbarat görevlisi ise adamı cehaletle suçlayarak, Deliler Cumhuriyeti'nde vergilerin, limanların, elektrik, su, posta vb. işletmelerin gelirleri, gümrük gelirleri vb. pek çok şeyin paylaşılmaya uygun olduğunu ve adamın da bu duruma zamanla alışacağını söyler. Adam ise onun bu söylediklerini kabul etmez ve bu yeni toplama kampına da alışamayacağını ve bütün bu olup bitenin insanın mağara ve totem devrine geri dönüşü anlamına geldiğini söyler. İstihbarat görevlisi ise bunun yeni özgürlük olduğu ve eski Lübnan'ın artık ortadan kalktığı konusunda ısrarlıdır. Bu kez konuşmaya kadın da katılır. Eski Lübnan'a neler olduğunu sorar. İstihbarat görevlisi eski Lübnan'ı, açık bir mezata sunduklarını ve onu eski püskü elbiseli bir Yahudi tacirin aldığını söyler. Bu konuşmadan sonra gelen yolcuların pasaport işlemlerinin tamamlanması için güvenlik birimine gitmeleri anons edilince, adam iki Lübnan pasaportunu çıkararak polise uzatır. Polis pasaportlara bakarak, onların, artık yok olmuş bir devletin eski pasaportları olduğunu söyleyerek sınırla pasaportları fırlatır. Adam, kendilerinin Paris'ten geldiğini ve kimsenin Orly Hava alanı'nda onlara pasaportlarının ya da Lübnan'ın yok olduğunu söylemediklerini ifade eder. Polis ise, bu pasaportlarını ya denize atmalarını ya da müzeye götürmelerini söyler. Adam iyice şaşkına döner. Daha sonra polis, onların farklı dinlere mensup olmalarından dolayı kadının, ailesinin iznini alıp almadığı, bu adamla evli olmadan birlikte olmalarının meşru olmayan bir durum olduğu gibi sorularla kadını sorgular. Bu sorular kadını çok sinirlendirir. Kendisinin yetişkin bir insan olarak yabancı bir adamla ailesinin izni olmadan birlikte olabileceğini, zaten toplumlarının her zaman erkeklere birinci sınıf, kadınlara ise ikinci sınıf vatandaş muamelesi yaptığını belirtir. Kadın Kıbrıs'ta, sevgilisi olan bu adamla medeni bir evlilik yaptığını söylese de polis, şimdilik her birinin kendi ailelerinin yanına gidebileceklerini söyler. Adam, kadının eşi olduğunu gösteren evrakların yanında olduğunu söyler. Ancak polis, onları kâğıt parçaları olarak niteleyerek kabul etmez. Bu yüzden adam Müslüman gettosuna, kadın da Hıristiyan gettosuna gideceklerdir. Onlar da ne Doğu ne de Batı Lübnan'a gitmeyi kabul etmezler. Geceyi orada geçirip, ertesi gün ilk uçakla Kıbrıs'a geri dönmeye karar verirler. Adam elinde valizler ve peşi sıra eşiyile birlikte 1 nolu kapıdan dışarı çıkarlar ve perde burada kapanır.

II. PERDE

1975 yılı kış mevsimi. Saat, gece yarısını biraz geçmiştir. Ağaç gövdelerinden yapılmış barikatlar, kum torbaları ve Beyrut'a nazır bir semtte variller ortadadır.

Gece, soğuk bir kış gecesidir. Gökyüzü, koyu gri renktedir. Deniz tarafına doğru yükselen uçakların ışıklarıyla zaman zaman aydınlanmaktadır. Barikatlar, salon tarafına açılan yarım daire şeklinde, sahnenin sağında yükselmektedir. Sahnenin sol tarafında ise, Beyrut'a giden ana yol uzanmaktadır. Yolun kenarında ise üzerinde, "*Deliler Cumhuriyeti – Eski Lübnan*" yazılı bir tabela bulunmaktadır.

Barikatların arkasında üç silahlı kişi, yolu gözetlemektedirler. Uzaktan ise ışıkları boğulmuş, üstüne keder çömuş bir şekilde Beyrut şehri görünmektedir.

Aralarında konuşan silahlı kişiler, sonunda eski Lübnan Cumhuriyeti'ne suikastı başarıyla tamamladıklarından, meşe, palamut ve çam ağaçlarını kesmelerinden, Ba'albek'in tapınak sütunlarını yıkmalarından övgüyle bahsederken, kuruluşunu hayal ettikleri Deliler Cumhuriyeti'nin de temel taşını koyduklarını birbirlerine söylemektedirler. Bir zamanlar Akdeniz'in incisi, medeniyetler kenti ve masmavi bir kasideye benzeyen Beyrut'u nasıl harap ettiklerini ve onu, bir halk mezarlığına, siyahlar giyinmiş dul bir kadına nasıl dönüştürdüklerinden bahsederler. Ancak onlar için Beyrut'un bu eski tarihsel kimliği, edebiyatın ve pek çok kültürel faaliyetlerin merkezi olması hiç önemli değildir. Hatta bu tür faaliyetler ihtilallerinin, kurdukları cumhuriyetin ve partilerinin ruhuna hiç uygun değildir. İhtilalde, sanata, Feyrûz'a ve hiç bir güzelliğe yer yoktur. Silahlılardan biri, şarkıcı Feyrûz'un büyüleyici sesi ve şarkı sözlerinin, onların bütün ideolojilerini bir anda yerle bir edebileceğini ve bu yüzden partilerindeki siyasî büronun, Feyrûz'un boğazına haciz konulması yönünde bir emir çıkarması gerektiğini söyler. Onun düşüncesine göre, ihtilale karşı ayaklanma çıkaracak bütün boğazlar kökünden çıkarılmalıdır. Diğer silahlı adam, bu yok etmeleri pek uygun bulmasa da, pek sesini çıkarmaz. Öte yandan üçüncü asker, saatlerdir orada bekledikleri halde ziyaretçilerinin gittikçe azaldığını, ne bir kurban ne de bir insanın oradan geçmediğini söyleyerek, bundan dolayı şehirde durumun iyileşmesinden, bu yüzden geçimlerinin kesilip, partiden üyeliklerinin kesileceğinden korkmaktadır. Sonra, barikatların önünde, bir kadının kullandığı araba durur. Silahlılardan biri, silahını ona doğru yönelterek, kadına arabadan inmesini söyler. Onda silah bulunup bulunmadığını sorunca, dört beş parça silahı olduğunu söyler kadın. Sonra sinir bozacak derecede bir sükûnetle el çantasını açar ve içinden, tarak, makyaj malzemeleri ve parfümünü çıkarır ve bunların, onun silahları olduğunu söyler. Asker sinirlenir ve özellikle kadın parfümlerinin, partilerinin ideolojisine tamamen ters düşüğünü, onların ihtilallerinin farklı bir tarzı olduğunu, ne parfüm ne

kadın ne aşk ne de buna benzer şeylerle ilgilenmediğini söyler. Kadın bu sözlerle alay eder. Parti başkanlarının evli olup olmadığını sorunca, onun siyasetle, meselelerle evli olduğu cevabını alır. Sonra kendisinin gazeteci olduğunu ve başkanlarıyla görüşmek istediğini söyler. Silahlı, onu küçümseyerek, başkanlarının ulaşılmaz derecede yüksek bir şahsiyet olduğunu söyler. Kadın, bu kez de başkanları hakkında alaycı konuşmaya başlar. Adam, milislerin hobisinin adam öldürmek olduğunu belirtir. Kadın şaşkınlık içinde kalır. Onların bu gidişle ülkenin dörtte üçünü öldürmüş olacaklarını söyleyince, silahlı kişi geride aspirin büyüklüğü kadar insan kalacağını ama onların, Nuh'un gemisinin en iyileri olacağını söyler. Kadın bunun ırkçı, Makyavelist bir davranış olduğunu söylese de, adam bu nitelendirmelerin onlar için önemli olmadığını söyler. Onlar parti olarak Lübnan'ın, ne Rahbânî Tiyatrosu'na ne el-Meycân, el-'Atâbâ ve Ebu'z-Zuluf şarkılarına, ne et-Tennûrî ekmeğine ihtiyacı olduğunu, onun yalnızca şiddet ve zorbalığa ihtiyacı olduğuna inandıklarını söyler. Sanatın gücü ve güzelliği konusunda, gazeteci kadınla, onunla zıt görüşe sahip silahlı adam arasında sert ve tartışmalı diyaloglar devam eder. Adam Lübnan'ın giderek öldürmeye alışacağı görüşündedir. Bu arada gazeteci kadının evraklarını eksik bulur. Kadının, Lübnan'da kiliseye mi yoksa camiye mi gittiğini, Lübnan'da sağ tarafın mı yoksa sol tarafın mı tanrısına bağlı olduğu gibi tuhaf sorular sorar. Kadın, tek bir tanrıya bağlı olduğu cevabını verince, bunu sürrealist bir cevap olarak nitelendirir ve sinirlenir. Kadının, el-Mahabbe gazetesinin yazarı olduğunu öğrenince, onunla alay eder ve onun, Arapça olarak yayımlanan bir gazetede çalışan ikinci mahalle sakinlerinden biri olarak nitelendirir. Aynı zamanda başkanlarının, Arapça'ya karşı bir alerjisinin olduğunu söyler. Daha sonra gazeteci kadın, Lübnan'ın tek bir mahalle değil, ümitleri, ekmeği, mutluluğu ve gözyaşlarını aralarında bölüşen bir mahalleler bütünü olduğunu, gerçek bir yazarın ise mahalle diliyle değil ülkenin resmi diliyle konuşması gerektiğini belirtmesi; sevgi, hoşgörü, sosyal adalet gibi konulardan bahsetmesi, silahlı adam tarafından modası geçmiş düşünceler olarak değerlendirilir. Onun ve partisinin nazarında, bütün bu düşüncelerin ve konuların alternatifi olarak yalnızca silah vardır ve onunla Deliler Cumhuriyeti Devletini kurmuşlardır. Kadın, cumhuriyetlerinin adıyla alay edince adam çok sinirlenir ve onu, cumhuriyetin güvenliğine karşı suikast düzenleyici olarak nitelendirir. Daha sonra aralarında kadın ve erkek konusunda tartışmalı diyaloglar geçer. Adam, kadının tabiatı icabı yapması gereken bazı işleri olduğunu, bunun dışında siyasî işlerle bir ilgisinin olamayacağı konusunda ısrar eder. Bunun üzerine kadın kahkahalarla güler. Çünkü şimdi Lübnan'da ne siyaset ne de siyasetçiler kalmıştır. Siyaset, dükkânlarda alınıp satılan bir metaya dönüşmüştür. Ortaya, siyaset müteahhitleri çıkmıştır. Diğer taraftan silahlı adam da ihtilallerinin gül kültürü üzerine değil, tüfek ve güç kültürü üzerine kurulu olduğunu iyice vurgulamaktadır. İkisi arasındaki tartışma gittikçe şiddetlenir. Kadın, onların kültürlerinin barbar, esaret ve yangın kültürü olduğunu ve adamın onu

öldüreceğini anladığını söyler. Ancak ölümünün, onun için bir zafer olmayacağını ve kendi kültürünün, ölümünden sonra da onların kültüründen daha önemli, daha derin ve daha insanî olacağını belirtir. Onların cumhuriyetlerini, yalancı hamilelik olarak nitelendirir. Adam, onu öldürmeden önce ne istediğini sorar. Kadın, onların silmek istedikleri eski Lübnan'ı tekrar haritada görmenin tek arzusu olduğunu söyler. Adam ise onlarda Deliler Cumhuriyeti dışında başka bir harita bulunmadığını söyleyerek silahını ateşler ve kadını öldürür. Kadın yere, ya..lan..cı.. ha...mi...le...likk diyerek düşer.

III. PERDE

Yıl 2000, Deliler Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden yirmi beş yıl geçmiştir. Yeni başkentin bir meydanı. Uzaktan, tepenin üstünde başkanın sarayı görünmektedir. Meydanın ortasında, başkanın yedi gözlü bronz bir heykeli bulunmaktadır.

Tiyatro sahnesinin solunda, içinde üç masa bulunan bir kahvehane bulunmakta ve girişte, “Unutma Bar ve Kahvehanesi” yazmaktadır.

Ordu bandosu, milli marşlar çalarak geçiş yapmakta ve çocuklar da onları takip etmektedir. Birinci bölümde üç silahlı kişi rolünü oynayan aynı kişiler kahvehanede oturmaktadırlar.

Birincisi, Unutma Kahvehanesi'nin sahibidir. Eski kumandan ve 1975 yılında, partinin silahlı güçlerinin eğitiminden sorumludur. İkincisi, mahalle doktoru. Üçüncüsü, okulun öğretmenidir.

Bu üç kişi aralarında konuşmaya başlarlar. Öğretmen, bu özgürlük bayramında, bu şerefli günü gerçekleştirenlerden biri olarak eski kumandanı selamlamak üzere doktorla birlikte geldiklerini söyler. Doktor da onu destekleyerek, kumandanın, Deliler Cumhuriyeti'nin kuruluşunda temel bir taş olduğunu ifade eder. Ancak kumandan bu sözleri desteklemez ve eliyle başkanın sarayını işaret ederek onu bu cumhuriyetin sahibi olarak nitelendirir. Kendisinin, sadece kahvehane ve bar sahibi olduğunu söyler. Ayrıca bu kahvehanenin adının “Unutma” olduğunu tekrar hatırlatarak, artık ortak hatıralarını bir tarafa bırakmalarını isterken, 1975'den önce büyük bir davanın olduğunu, ancak şimdi bu davanın küçüldüğünü, kurdukları cumhuriyetin bir iğne deliğinden daha dar olduğunu ve gençlik yıllarını verdikleri bu partinin bir kaçakçılık kuruluşu olacağını, kutsal bir konuma koydukları başkanlarının ise bir çete liderine dönüşeceğini kendisinin bile hayal edemediğini söyler. Geçmişte, Deliler Cumhuriyeti'nin en fanatiklerinden biri ve parti uğruna öldürmeyi kutsal bir görev sayan biri olarak, kahvehane sahibi yaptıklarına pişman olmuştur. Özellikle 1975 yılının bir sonbahar gecesinde, öldürdükleri gazeteci kadını hiç unutamamaktadır. Onun yere düşen bedenini, hakikatin bedeni olarak nitelendirmekte ve onu öldürdüğünde hakikati, güneşi, yağmuru, mevsimleri, onun ruhunun derinliklerinde uyuyan aşk ceninini ve

yeşil rengi öldürdüğünü bilmediğini itiraf etmekte, kendilerini yermekte ve kadının temsil ettiği duygu ve düşünceleri yüceltmektedir. Kadının, düşünceleriyle XXI. yüzyıla, kendilerinin ise orta çağlara ait olduklarını ifade eder. Bu kadının kimliğinde bütün insanî duygu ve düşünceleri öldürdüğü için çok üzgündür. Onu bir türlü hafızasından silmemektedir. Bu yüzden, Unutma Bar ve Kahvehanesi'ne sığınmaktadır. Onun yaşadığı bu pişmanlık ve iç çekişmeleri dinleyen arkadaşları, o halde onu niçin öldürdüklerini birbirlerine sorunca, kahvehane sahibi, kadının, bu karikatür cumhuriyetinin sonu hakkında, onun kendi kendisini yiyeceğine dair kehanetlerini okuyamayacak kadar kendilerinin cahil olduklarını söyler. Çünkü gerçekten de ihtilal, kendi evlatlarını yemiştir. Daha sonra öldürdükleri gazeteci kadının diğer kehanetlerini ve hepsinin ne kadar doğru olduğunu; onun, parçalara ayrılmış Lübnan'a karşı olduğunu, ona göre vatanın herkesin giydiği bir sevgi giysisi, aşkın ise bütün insanları bir araya getiren gerçek bir din olduğuna dair düşüncelerine hak vererek ve onu destekleyerek konuşmalarını sürdürürler. Bu sözlerin ve düşüncelerin, bugün doğru olduğunu ifade edebildiklerini, ancak yirmi beş yıl önce böyle düşünmediklerini de belirterek kendilerini, köpek balıklarına ve önlerindeki kırmızı renkteki bayraktan başka bir şey görmeyen İspanyol boğalarına benzetirler. Özellikle kahvehane sahibi kendisini bu konuda fazlaca eleştirir. Sonra Feyrûz'un, Deliler Cumhuriyeti kurulmadan önce Lübnan ve Lübnanlılar için ne kadar önemli bir ses ve kişilik olduğundan bahseder. Doktor olan kişi de, kendisinin bu gazeteci kadının hayaletinden bir türlü kurtulamadığını ve sanki geceleyin kadının, şehrin duvarlarına büyük harflerle: "*Deliler Cumhuriyeti, sen yalancı bir hamileliksin*" diye yazdığını düşündüğünü söyler. Kahvehaneci ise, onun ölürken, onların üstüne güldüğünü ve yirmi beş senedir de gülmeye devam ettiğini söyler. Bu saçma cumhuriyet, topluma da ağlama konusunda yasak getirmiştir. Toplum, hasta bir durumdadır. Psikiyatri doktoru olan kişi, şehrin insanlarının psikolojik yönden çok sıkıntılı olduklarını, bütün dünyanın tüketmediği kadar sedatif ilaç tükettiklerini, yirmi beş yıldır neredeyse herkesin şizofren olduğunu ve diğer psikolojik rahatsızlıklara yakalandığını ifade eder. Kahvehane sahibi, şehirlerinin, deliler şehrine dönüştüğü ve herkesin aklını kaybettiği düşüncesindedir. Doktor da onun düşüncesini destekler. Bilimsel gelişmelerle, edebiyatla, sanatla ilgilenmeyi bırakıp savaşa günlerini geçirirlerse başlarına neler geleceğinden bahsederler. Arap aleminde düşünce ve şiirin önde gelenlerinin kara listelere konulduğundan, okullarında el-Mutenebbî, Tevfik el-Hakîm, Mihâ'il Nu'ayme, Emîn Nahle vb. okutmaya cüret edemediklerini, çünkü onların eskimiş, yozlaşmış asırların şairleri olarak kabul edildiklerini birbirlerine anlatarak bu durumlardan dolayı üzüntülerini ifade ederler. Özellikle öğretmen, 13 Nisan1975'den önceki bütün tarihin, çöküş tarihi olarak değerlendirilmesinden dolayı, kitaplarında bulamayacakları bu yazarlar ve şairler hakkında sorular sorduklarında öğrencilerine ne cevap vereceğini bilemediğinden yakınıdır. Kahvehaneci ise, Deliler Cumhuriyeti'nden şiirin, kültürün, bilimin, kalemin, kâğıdın her şeyin

kovulduğunu onlara söyleyebileceğini belirtir. Lübnanlı ve Arap şairler ve düşünürlerin ne suç işlediklerini ve böylesine bir kenara itilmekle cezalandırıldıklarını konusunda fikir yürütürlerken öğretmen, onların suçunun Arapça konuşmak olduğunu söyler. Doktor bu dilin büyük, küçük, zengin, fakir herkesin dili olduğunu belirterek, bir dilin bir darbe ile nasıl ortadan kaldırılabileceğini sorgular. Kahvehane sahibi bunun, Deliler Cumhuriyeti'nin kurucusu olan darbecilerin işi olduğunu söyleyerek onlara olan öfkesini dile getirir. Arkadaşları tarafından, söylediklerinin duyulabileceği, çünkü etraflarında muhbirlerin kol gezdiği şeklinde uyarılır. Ama o artık hiç bir şeye aldırılmıyor ve hiç kimseden korkmuyordur. Doktor yine Arapça konusuna geri dönerek, bu vatanın hangi dili konuşacağını sorgular. Okulun öğretmeninden, bu vatanın yirmi beş yıldır konuşmadığı, kendisini ifade etmesi gereken yerlerde de özürllüer gibi işaret diliyle konuştuğu cevabını alır. Daha sonra kendilerinin, Deliler Cumhuriyeti'nde konuşan son hayvanlar olduklarını belirtirler. Ancak kahvehane sahibi onları, onların aleyhine olabilecek hatıraların kapıları açmamalarını, bunun onlara zarar verebileceğini belirtir. Bunun üzerine doktor ve öğretmen, ona iyi günler dileyerek ayrılırlar. Kahvehane sahibi de onları, eski Lübnan dinozorlarının sonuncuları diye selamlayarak uğurlar ve perde kapanır.

ÖYÜNÜN KARAKTERLERİ

Cumhûriyye Cunûnistân (Deliler Cumhuriyeti) oyununda Nizâr Kabbânî, oyun karakterlerini isimleriyle değil, buldukları konumlarıyla adlandırmıştır. Bu şekilde karakterler, kendi kimlikleriyle değil, adeta bütün Lübnan halkını temsil eder bir tarzda okuyucuya sunulmuştur. Yani aynı iç savaş şartlarına, bütün Lübnan halkı maruz kalmıştır ve oyunun kurgusu içinde cereyan eden olaylara, herkesin tavrı, yaklaşımı ve tepkisi aynı olacaktır /olmalıdır imgesini sunmaktadır. Karakterler, 1975 Lübnan iç savaşının sebep olduğu kötülükleri ve bir millete nelere mal olduğunu okuyucuya derinden hissettirecek derecede baskın ve vurgulu karakterler olduğu gibi, oyunun temasını ispatlamak işlevini yerine getirmeye uygun olarak seçilmişlerdir. Birinci perdede, yolcu kadın ve kocası ile hava alanındaki istihbarat görevlisi arasında geçen konuşmalar; ikinci perdede gazeteci kadınla, milisler arasında geçen konuşmalar, üçüncü perdede ise üç milisin, ikinci perdede gazeteci kadınla yaptıkları konuşmaları tekrar gündeme getirerek kendilerini sorgulamaları şeklinde cereyan eden konuşmaların hepsi güçlü bir diyalektik yapı içermektedir.

Öte yandan Lajos Egri'nin: "*Bir oyunun karakterlerinde önemli olan nokta şu ki, karakter eğer gerçek bir karakterse kesinkes gelişmek ve değişmek zorundadır*"³ sözünden hareketle üçüncü perdede, üç milisin gösterdiği fikri ve vicdanî değişim, bu sözü destekler niteliktedir.

³ EGRİ, Lajos, *Piyas Yazma Sanatı*, Çev: Suat Taşer, İzmir 1993, s. 80.

Oyunun kahramanları, baş kahramanlar ve figürasyon olarak iki kısma ayrılmaktadır. Yolcu kadın ve onun kocası, istihbarat görevlisi, I. silahlı adam, II. silahlı adam, III. silahlı adam baş kahramanlar; güvenlik memurları, gümrük ve istihbarat görevlileri, anons sesi ise figürasyon konumunda olan kahramanlardır. Bu yaklaşımla oyunun karakterlerini tanıyalım:

Muallim / Başkan: Oyunda adı iki şekilde de geçen partinin, ihtilalin başkanı olarak, kendisi ve sözleri kutsanan kişidir. Oyunda, bir kelime dahi olsa konuşmasına ve adı dışında varlığına rastlanmaz. Ancak, Cumhûriyye Cunûnistân'ın kurucusu olarak, koymuş olduğu parti kurallarıyla despot, güçlü ve korku salan varlığını hissettiren karakterdir. Eski Lübnan'ı maddî manevî anlamda yerle bir etmeyi başaran ve bu haliyle de oyunun birinci derecedeki baş kahramanıdır. Ancak yirmi beş yıl sonra, kahvehane sahibinin dediği gibi: “*Evlîyalar, kutsallar mertebesine koyduğumuz muallimin, bir çete reisine dönüşeceğini kim düşünebilirdi?*”⁴ kişiliğinde bir insan olduğu anlaşılmıştır. Ancak Lübnan, artık onun elinde, halkı benliğini kaybetme ve çıldırma durumunda olan, iğne deliğinden daha küçük bir ülke olmuştur.

Yolcu Kadın: Yirmi sekiz yaşında, Beyrutlu, ancak yurt dışında yaşayan, kararlı, kendinden emin, mücadeleci, gelenekleri umursamayan, taassubundan dolayı toplumu, kabile olarak adlandıran ve kabilenin, kadını ikinci sınıf insan konumunda değerlendiren taassubunu asla kabul etmeyen, Beyrut'a âşik özgür bir kadın portresi çizmektedir. Hristiyan asıllı olup, Müslüman bir erkekle evlidir.

Yolcu Adam: On yıl önce Lübnan'dan ayrılarak Paris'e gitmiş ve tekrar ziyaret etmek amacıyla Lübnan'a gelmiştir. Yolcu kadının kocası olup, kendi ifadesiyle: “*Beyrutlu oğlu Beyrutlu*”⁵ dur. Ancak Lübnan'da yeni kurulan Deliler Cumhuriyeti'nde kendisini: “*Yabancı Lübnanlı*”⁶ olarak hisseder. Karısı gibi Beyrut sevdalısı, modern görüşlere sahip ve Deliler Cumhuriyeti'nin kurallarını, Beyrut'un başına getirdiklerini kabul etmeyen ve karşılaştığı Beyrut hakkında karısına : “*(...) Sevgilim, fakat uçak başka bir yere indi... Muhtemelen zorunlu olarak başka bir toprağa... başka bir gezegene indik*”⁷ diyecek kadar çıldırma seviyesine gelen bir kişilik sergiler.

İstihbarat Görevlisi: Hava alanında, yolcu kadın ve kocasına, Deliler Cumhuriyeti'nin sosyal adalet sisteminden, her şeyin paylaşılmasına verdiği önemden bahsederek, onları, yaşanan saçmalıklara inandırmaya çalışan, Eski Lübnan'ı zorla hatırlayarak onun için : “*Şimdi hatırladım. Biz onu (Lübnan'ı) açık bir mezada sunduk. Onu, eski püskü elbiseli Yahudi bir tüccar satın aldı*”

⁴ Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân(Lubnân Sâbikan)*, III. perde, s. 740.

⁵ Nizâr Kabbânî, *A. g. e.*, I. perde, s. 676.

⁶ Nizâr Kabbânî, *A. g. e.*, I. perde, s. 682.

⁷ Nizâr Kabbânî, *A. g. e.*, I. perde,s. 676.

⁸ diyerek onları yaralayan bir tiptir. Eski Lübnan'ı basite indirgerken, onun satılmasıyla ilgili söylediği en can alıcı ve aslında en üzücü sözlerle oyunda varlık gösteren bir karakterdir.

I. Silahlı Adam: Kumandan olarak adlandırılan, Deliler Cumhuriyeti'ne gönülden bağlı, yakıp yıktıkları Beyrut ve öldürdükleri insanlarla övünen, ihtilalleri içinde duygulara, şiire, edebiyata, kitaplara yer olmadığı için onların hepsinden nefretle bahseden, sesi insanlarda imkânsız ütopyalar yarattığı ve ihtilalin silmeye çalıştığı eski Lübnan'ı insanlara hatırlattığı için Lübnan ve orta Doğu'nun en tanınmış sanatçısı Feyrûz'dan nefret eden fanatik bir Deliler Cumhuriyetçisidir. Ancak yirmi beş yıl sonra, eski kumandan, yeni "Unutma Kahvehanesi"nin sahibi olarak ortaya çıkar. Yıllar önce sergilediği karaktere taban tabana zıt, o dönemde yaptıklarını ve yaşadıklarını akıl ve vicdan süzgecinden geçirerek rahatsızlık duyan duyarlı bir insana dönüşmüştür.

II. Silahlı Adam: I. Silahlı adamın, ihtilalin başarılı olması için güneşin batışı, ay ışığı, aşk gibi estetik duyguların ertelenebileceği gibi düşüncelerinin gerçekleşmesinin imkansız olduğunu açık yüreklilikle söyleyebilen, bu yaşananlardan hoşnut olmadığını sezdirenen bir kişiliği vardır. Yirmi beş yıl sonra, mahallenin doktoru olarak ortaya çıkar. İhtilalin etkilerini, bizzat hastaları üzerinde gözlemleyen, geçmişte yaptıklarından mutlu olmayan ve onu eleştiren bir kişilik ortaya koyar.

III. Silahlı Adam: Siperde yatmayı tercih eden, diğer ikisinin konuşmalarına pek karışmayan, hatta onları bu tarz tartışmaları bırakmaları için uyarmakla yetinen silik bir kişiliktir. Yirmi beş yıl sonra, okulun öğretmeni olarak sahneye çıkar. Ama bu sefer isyankârdır. Deliler Cumhuriyeti'nde, bütün edebiyat kitaplarından meşhur Arap şairleri ve yazarları çıkarıldığı için, öğrencilerine onlar hakkında ne cevap vereceğini bilemediği için şaşkınlık içinde bocalayan bir karakterdir.

Gazeteci Kadın: Silahlı adamların anlamsız sorularına, alaycı cevaplar verip, onları kızdıracak kadar soğukkanlı, parfümünü ve makyaj malzemelerini yanından ayırt etmeyecek kadar bakımlı, kadınlığını ön plana çıkaran, ihtilalin prensipleri ve parti başkanıyla alay eden ve el-Mahabbe adlı gazetede yazarlık yapan bir kadındır. Eski Lübnan'ı tekrar harita üzerinde görmenin, en büyük hayali olduğunu söylemesiyle birlikte I. Silahlı adamın kurşunuyla öldürülmüştür. Ancak yıllar sonra, onu öldüren adam tarafından. "O, bir kadın bedeni değil, hakikatin bedenydi. Onu öldürdüğümde, gerçeği öldürdüğümü bilmiyormuşum"⁹ dediği kadar güçlü, derinliklerinde pek çok güzellikleri barındıran, Deliler Cumhuriyeti'nin geleceği hakkında söylediği

⁸ Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan)*, I. perde, s. 685.

⁹ Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan)*, III. perde, s. 742.

sözlerin doğruluğu yirmi beş yıl sonra anlaşılmış akıllı ve bilgili bir karakterdir.

Figürasyon:

Bir ses: Hava alanında yolcu kadınla kocasının yanına gelerek, onları selamladıktan sonra Deliler Cumhuriyeti'ni onlara tanıtır. Okulların, çiftliklerin, otellerin hemen hemen her şeyin yakılıp yıkıldığını söyler ve bunların, milis kuvvetlerinin büyük başarıları karşısında önemsiz şeyler olduğunu belirtir. Kişilik tiplmesi olarak varlık göstermeyen bir figürasyon olarak, verdiği haberlerle, yolcu kadınla kocasını ruhsal olarak alt üst eden bir felaket tellalı gibi oyunda boy gösterir.

Polis: Yolcu adamla, kadının pasaportlarını kontrol ederken, onların Lübnan pasaportlarını: "*Tarihî... soyu tükenmiş bir pasaport...Bizim kabul etmediğimiz yok olmuş bir devletten çıkarılmış...*" ¹⁰ olarak niteleyen, farklı dinlere mensup oldukları için onların evliliklerini sorgulayan, meşru bulmayan, aşkı, şiiri küçümseyen, kısacası tamamen Deliler Cumhuriyeti'ni temsil eden bir karakterdir.

¹⁰ Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan)*, I. perde, s. 686.